

Det skal ikke skjules, at mit hjerte har banket mest for bd. 2, altså skildringen af tiden efter 1850, og det hænger ikke udelukkende sammen med, at jeg selv – med et lidt fjottet udtryk er – samtidshistoriker. Nej, årsagen må søges i det intrikate spørgsmål, om man vil opbygge sin byhistorie tematisk eller kronologisk. Og de hermed forbundne redaktionelle overvejelser.

Skulle jeg foretage valget, gik det i retning af den kronologiske fremstilling. De mange tilflyttere til byen ville sandsynligvis være bedre tjent med at blive orienteret om byens *udvikling* end om udvalgte temaer, mere eller mindre løst sammenknyttet. Temaerne måtte da underlægges kronologiens tvang og kun benyttes, hvis de kunne belyse et længere og/eller relevant historisk forløb. Vel vidende at dette kræver en skrap redaktionel planlægning og gennemførelse. Med al respekt for bd. 1's faglige kvaliteter forekommer det mig, at redaktøren har holdt tøjlerne lovlig løst. Resultatet er blevet mere kaleidoskopisk end tematisk. I bd. 2 er der rettet op på denne skødesynd, hvad ikke kun tildelingen af sider til den enkelte forfatter viser. Som allerede nævnt er der faktisk tale om et vellykket forsøg på at komme rundt om byens borgere (klasser), deres arbejdsvilkår, boligforhold og fritid.

Det er et flot værk, Køge Kommune i samarbejde med Køge Museum og Køge Byhistoriske Arkiv her lægger for dagen. Blot har jeg et lille, helt urealistisk ønske: Var der ikke mulighed for at fremstille en »folkeudgave« af de to bind? De mange iøjnefaldende kvaliteter opfordrer til en større udbredelse, end den samlede pris på over 1000 kr. giver mulighed for. Og som bekendt er interessen for lokalhistorie i stadig vækst. De to bind har hver for

sig et glimrende noteapparat, navne-, sag- og stedregister. Fin brugerservice!

Hans Sode-Madsen

Jørgen Nielsen: *Hedens Grannelund. Statens plantageanlæg på de jyske hedder 1788-1863.* (Poul Kristensens Forlag, 1988). 188 s., 275 kr.

De jyske heders opdyrkning og beplantning tog for alvor fart efter 1864-krigen og oprettelsen af Det danske Hedeselskab to år senere. Det omfattende kultiveringsarbejde, som selskabet blev igangsat af i de følgende 70-80 år, og som fik en afgørende landbrugs- og befolkningsmæssig betydning, er historisk behandlet i en række værker, herunder selskabets store tobinds jubilæumsværk fra 1966. Forsøgene på at frugtbar gøre de store hedestrækninger var dog igangsat mere end 100 år før Hedeselskabets grundlæggelse, bl.a. gennem indkaldelsen af tyske kolonister (kartoffeltyskerne) i årene omkring 1760. Også deres virksomhed og dens betydning er beskrevet, senest i flere publikationer af Valdemar Andersen.

Jørgen Nielsen tager i denne bog (titlen er et Blicher-citat) den anden side af de tidlige hedekultiveringsforsøg, skovdyrkningen, i århundredet 1760-1860 op. Kort efter de tyske hedekoloniers anlæggelse igangsattes på statens initiativ tilsåning af de første hedeskove. Disse forsøg mislykkedes dog helt, og først i løbet af 1780'erne blev kultiveringsarbejdet genoptaget med amtmand Buchwald i Silkeborg som inspirator, reformpolitikeren C. D. Reventlow som igangsætter og den indkaldte hannoveranske forstmand G. W. Brüel som praktisk og faglig organisator. I de følgende årtier gennemførtes tilsåning (senere tilplantning) af skovarea-

ler på især Alheden og Randbøl hede. Usikkerhed i valg af træsorter, træsygdomme, sandflugt m.m. gav mange tilbageslag i arbejdet, men vigtige erfaringer blev indhøstet og resulterede i en forøget plantningsvirksomhed i årene fra 1840'erne. I alt omkring 3500 ha. hede var omkring 1860 dækket af skov og et værdifuldt fundament lagt for hedeselskabets virke derefter.

I bogen beskrives denne skovkultiveringsvirksomhed på grundlag af især arkivmateriale fra Rentekammeret, der var den statslige myndighed på området. Fremstillingen er grundig og detaljefyldt og bærer præg af forfatterens forstlige baggrund (skovrider). De enkelte skovområders udviklingshistorie og vækstvilkår er omhyggeligt analyseret, og også de administrative og politiske problemer og diskussioner omkring plantearbejdet er berørt. Hvad man mest savner i bogen er – udover et par gode oversigtskort – nogle afsnit, der sætter hedeskovkultiveringen i et større landsdækkende perspektiv med udblik til det øvrige skovbrugs udvikling.

Erik Korr Johansen

Tage Lier Hansen: *Karupfladen: Lokalhistorisk beretning om en hedegns udvikling og forvandling*. (I-kast Bogtrykkeri, 1987). 178 s.

Mellem Skive, Viborg og Karup, afgrænset mod sydvest af Karup å lå tidligere Alheden, den nordligste af de midtjyske hedesletter. På den modsatte side af åen strakte sig en omkring 700 km² stor hedeslette mellem Haderup, Karup og Sunds. Dens gængse betegnelse var Karupfladen, og det er denne hedegns udvikling og forvandling, som denne bog angiveligt skulle

handle om. Men titlen er misvisende, idet kun en mindre del af området, nemlig Grove hede sydvest for Karup, er behandlet i bogen.

Med indledningsfrasen »ved afslutningen af den sidste istid ...« forbereder man sig på en meget traditionel lokalhistorisk beretning om Grove sogns historie fra de ældste tider, og den første fjerdedel af bogen følger da også mønstret med »løst og fast« om tiden frem til ca. 1700. Men derefter forlades sognebogstraditionen med skildring af lokalbefolkningens vilkår frem mod nutiden, og i stedet følger nogle spændende afsnit. I det første berettes om de første - forgæves - forsøg på i 1700-tallet at opdyrke eller beplante denne del af heden, og derefter følger bogens hovedafsnit, hvor der gives en indgående skildring af det forsøg, der i slutningen af sidste århundrede blev gjort på at lade hedesagen og kriminalforsorgen gå op i en højere enhed: oprettelsen af fangekolonien Gedhus, hvor udvalgte indsatte fra Horsens Tugthus i årene frem til 2. verdenskrig udførte samfundstjeneste ved hederydning og plantageplantning. Denne del af bogen, der bygger på primært kildemateriale fra såvel fangekolonien som Horsens Tugthus, supplerer på udmærket vis Birgit Løgstrups artikel om den tilsvarende og samtidige anvendelse af fangernes arbejdskraft i Kølsen Mergelleje i forbindelse med hedeopdyrkningens omfattende jordforbedringsarbejder (Fra Viborg Amt, 1984). Nogle mindre afsnit behandler hedeopdyrkningen og -udnyttelsen i dette århundrede, og i bogens afsluttende kapitler berettes om tyskernes anlæggelse i besættelsesårene af Fliegerhorst Grove og de vanskeligheder, som både flyvepladsens etablering og de første efterkrigsårs store flygtningelér her gav for lokalbefolkningen.